

УДК 78:37.03:159.923

ВПЛИВ МУЗИКИ НА РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МОЛОДШОГО ШКОЛЯРА

Поясик О.І.

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

Описано особливості застосування музики у процесі формування особистості учня. З'ясовано, що використання засобів музики має важливе значення й ефект насамперед в аспекті естетичного виховання школярів не лише на уроках музичного мистецтва, а й загалом у навчальному процесі та в позаурочний час. Використання народної спадщини, зокрема музичного фольклору, може бути джерелом виховання. Народна творчість формує естетичну свідомість дітей, їх ментальність. Відображаючи життя, музика здатна справити значний вплив на весь духовний світ особи.

Ключові слова: музика, музичне мистецтво, музичний фольклор, учні, творчість.

Постановка проблеми. На сучасному етапі становлення української держави першочерговим завданням освіти є виховання всебічно розвиненої, творчо мислячої людини. Справжнім багатством кожної держави є людина, творча особистість з адекватною самооцінкою, прагненням до краси і самовираження, з свідомим ставленням до середовища, різних форм суспільного життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему педагогічного керування музичним сприйманням школярів розглядали Л. Прокоф'єва, О. Ростовський; особливості формування музичних здібностей молодших школярів на уроках музики висвітлила О. Коваль; теоретичні та методичні принципи ефективного застосування інтегрованої системи музичного виховання школярів стали предметом дослідження О. Нижник; процес формування музично-естетичної культури молодших школярів в умовах культурно-дозвілєвої діяльності вивчила І. Барвінок. Музику як філософсько-естетичну проблему розглянули Н. Грибанова, Л. Тарапата, Л. Шеремет.

В останні роки у музичній педагогіці активно розробляються питання, пов'язані з розвитком інтересу до народної музики, художньо-образного мислення, виховання любові до народної творчості (Л. Калуська, О. Ростовський, О. Рудницька, С. Садовенко та ін.). Особливого значення набуває розвиток зацікавленості до музичного мистецтва, пізнання суті музичного фольклору, потреби залучати учнів до джерел національної культури. Висвітленню теоретичних питань інтересу до народної музичної культури присвячені праці Г. Гевенюк, Ф. Гумінової, В. Коваль, В. Лозової та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. На думку більшості сучасних дослідників, осягнення мистецтва – процес діалектичний. Людина пізнає не тільки головою, а й серцем. Пізнання потребує всієї людини, в усій цілості її духовного світу. Виходячи з цього, процес пізнання музики значною мірою визначається особистістю слухача: його життєвим і художнім досвідом, типом мислен-

ня, рівнем естетичного й морального розвитку. І якщо людина сприймає музику глибоко, виробляючи особистісну оцінку, спонукаючи себе мислити й відчувати, вона іноді відкриває в собі щось нове – а значить, музика може стати засобом самопізнання.

Мета статті. Головною метою цієї пропонуваної розвідки є дослідження ролі музики, її виховне значення у багатогранному процесі формування особистості учня.

Виклад основного матеріалу. Розглядаючи суть мистецтва, вчені відзначають, що одна з основних його функцій – пізнавальна. В історії естетики відомі різні теорії пізнання мистецтва. Так, деякі філософи й художники, вважали, що осягнення краси пов'язане лише з діяльністю розуму, з цих позицій і намагалися з'ясувати сутність прекрасного. Поряд з раціоналізмом існувала й інша крайність – емотивізм, представники якого вважали, що природа краси емоційна і не з'ясовується за допомогою понять. Сучасні наукові дискусії також свідчать про складність та неоднозначність проблеми внутрішнього світу людини, її думок, переживань, а отже вказують на необхідність їхнього залучення до музики. Багатогранно відображаючи життя, вона здатна справити значний вплив на весь духовний світ особи.

Урок музичного мистецтва має необмежені можливості для розвитку творчих здібностей учнів, адже музика спонукає до творчої діяльності, що потребує, у свою чергу, засвоєння певної сукупності спеціальних знань, умінь, компетентностей. Творча компетентність є тим засобом, що допомагає дитині відтворювати свої почуття, думки, фантазії у самостійній творчій діяльності, що приводить до вищого прояву творчої самореалізації дитини.

І педагоги, і музикознавці одноставні в тому, що віковічні традиції народу повинні стати надбанням дітей. Рідна мова, пісня, казка мають врятувати молодь від безпам'ятства, безликі, сірості. Насичення навчальних програм фольклором сприяє молоді в осягненні глибин народної творчості, наближенню до сформованих уявлень про сутність людини, її духовність, красу і гармонію навколишнього світу.

З багатьох питань, які постають перед педагогікою в процесі використання народної спадщини, розглянемо, якою мірою музичний фольклор може бути джерелом виховання, формування естетичної свідомості дітей, ментальності. Адже склалися нові умови життя, зміцнилася ладотональна і ритмічна основи сучасної музики, розвинулось музичне мислення композиторів, то ж не дивно, що перебудова системи музично-естетичного виховання молоді торкнулася питань використання фольклору.

Народна практика музичного виховання виробила чимало засобів розширення естетичного й художнього досвіду дітей, пробудження творчих здібностей у різних видах музичної діяльності. Пошук шляхів ефективного розвитку музичних здібностей у дітей спонукає звернутися до досвіду народної педагогіки до дитячого музичного фольклору як випробуваного засобу залучення дітей до прекрасного, що увібрав естетичний, моральний, світоглядний досвід багатьох поколінь. Звичайно, можна згодитися зі словами Софії Грици, що чим дбайливіше ми ставитимемося до розвитку природних осередків автентичного фольклору, не допускаючи його замулення наносимо академічного професіоналізму і надмірного опікунства з боку нефакхівців, тим довше збережемо ці чисті джерела для майбутнього [1, с. 177]. Та якщо б не записувати балади, думи, колядки, веснянки, купальські пісні, то хіба ж ми жителі малих та великих міст, а навіть і сіл, могли б їх почути.

Багато українських педагогів, композиторів, письменників зверталися до народної пісні, музичного фольклору. Так Ф. Колесса вважав народну музику незамінною у вихованні молодого покоління. Про велику любов композитора до народної пісні свідчать рядки з його листа до брата Івана, теж відомого на той час фольклориста, з подякою за надіслані пісні: «Це дійсно мої найдорожчі скарби, мій бальзам животворний, з котрого черпаю сили й надію в будуче» [3, с. 1].

Концепція музичного виховання школярів на основі української національної культури ґрунтується на таких положеннях: любов до народної музики, пісні – найприродніше і найглибніше духовне начало людського життя, адже кожна дитина генетично несе в собі начала тієї музичної свідомості, на якій в далекому минулому зросла могутня стихія музичного фольклору; опора на фольклор сприяє проникненню умів до глибин народної творчості, наближення до сформованих у продовж віків уявлень про сутність людини, її духовність, красу і гармонію довілля; народна музика повинна увійти до загальної музичної свідомості як безпосередньо живе, хвилююче і цілісне явище, а не як романтична спадщина, перед якою усі мають безперечно поклонятися; фольклор слід вивчати не як сукупність його видів і жанрів, а як саме життя народу від найдавніших часів до сьогодення, як ціліс-

ний духовний, матеріальний та практичний світ людини; музика є складовою частиною народної творчості, тому повноцінне сприймання пісенних жанрів не можливе без їх зв'язку з іншими видами фольклору.

Увага вчителя до народної музики як цілісного явища допоможе розкрити своєрідність народно-пісенних жанрів, особливості їх перетворення у творах професійних композиторів. Важливо, щоб діти відчули фольклор не як щось архаїчне, а як природну і невід'ємну частину сьогодення; ні наука, ні практика музикування не знайшли поки що гідної заміни первинній стихії природної музикальності людини, на якій зросла музична культура народів світу. Відчуття елементарного ритму, потреба у періодичній повторності метроритмічних акцентів є найсуттєвішою частиною природної музикальності людини. Музично-виховна робота, що не орієнтується на неї на початковому етапі, не може бути ефективною [4, с. 118].

Широке використання народного фольклору в програмах школи підвищує рівень музичного сприймання учнів, стає більш диференційованим, емоційним, осмисленим, що проявляється в стійкій увазі дітей до занять, у бажанні більше дізнатися про українську музику. Однак не кожний, сприймаючи музику, здатний перейнятися нею, тобто сформувати особистісне ставлення. Причини можуть бути різними: це й недосконалість шкільних програм з музичного мистецтва, і догматизм учителя, який намагається працювати лише за програмою, не враховуючи інтереси учнів, і деякі формальні риси, традиційно властиві уроку. Однак особистість учителя є головною причиною байдужого ставлення до музики, оскільки від нього залежить інтерпретація пізнання мистецтва. Можливо, поверхнєве сприймання музики учнями на уроках є ще однією з причин легковажного ставлення до неї.

Фольклор слід вивчати не як сукупність його складових, а як саме життя нашого народу від найдавніших часів до сьогодення, як цілісний духовний, матеріальний та практичний світ людини. Тільки шляхом спілкування з народними музикантами, шляхом проведення фольклорних свят, відвідування концертів, конкурсів, оглядів музичних колективів, поступово формується світогляд, морально-естетичні смаки, та патріотичні почуття гордості за свою землю та свій народ. Інтерес української сучасної педагогіки до кращих зразків українського національного фольклору – це не ностальгія, а усвідомлення та шана до тих колосальних зусиль сотень попередніх поколінь, які зумовили сьогоднішній рівень культури нашого суспільства, її розвиток та досягнення.

Уміння чути музику і розмірковувати про неї потрібно виховувати в учнях із самого початку занять музикою. Вже на першому уроці першого року навчання в класі необхідно,

щоб школярі відразу ж зрозуміли, що коли звучить музика, тільки уважно стежачи за її звучанням, можна глибоко сприйняти її і по-справжньому зрозуміти.

Творчість дітей базується на яскравих музичних враженнях. Слухаючи музику, дитина завжди чує не тільки те, що в ній самій міститься, що закладене в ній композитором (і, звичайно, виконавцем), але і те, що під її впливом народжується в його душі, в його свідомості, тобто те, що створює вже його власну творчу уяву. Так, твір, що прослуховується, народжує в ній складний сплав об'єктивного змісту музики і суб'єктивного її сприйняття. До творчості композитора і до творчості виконавця приєднується творчість слухача.

Уява у дітей, особливо молодшого шкільного віку, як правило, яскрава, жива, і те що звучить вони слухають із задоволенням. Щоб не відволікатися, можна запропонувати їм вчитися слухати музику із закритими очима, щоб уявити образи, які відображають звуки музики.

Вчитися чути музику учні повинні безперервно впродовж всього уроку: і під час співу, і під час гри на інструментах, і в моменти, що вимагають найбільшої уваги, зосередженості і напруги душевних сил, коли вони виступають в ролі слухача. Розуміючи проблему розвитку музичного сприймання, педагог впродовж всього заняття спонукає дітей прислухатися

до звучання музики. Тільки тоді, коли діти відчуватимуть і усвідомлюватимуть характер музики, виражатимуть його в своїй творчій діяльності, придбані навички і уміння підуть на користь музичному розвитку [2, с. 2].

Виховний вплив музики завдяки педагогічній майстерності вчителя може дати позитивні результати. Оскільки у процесі слухання музики, її художньому пізнанні у дітей виникають емоції та власні переживання, виражені в таких словах, як «радість», «сум», «тривога», «ніжність» тощо. Необхідність створення власного художнього образу музики «провакує» школярів на роздуми про місце людини серед людей, про власний моральний світ, про вибрану мету й тактику життя.

Висновки і пропозиції. Активізація пізнання музики – складне завдання, особливо у класах, де рівень музичної культури учнів недостатній. Очевидно, ефективний шлях його активізації – інтелектуально-емоційна насиченість уроків, коли вчитель у бесідах з учнями торкається не тільки питань історії та теорії музики, а й внутрішнього світу людини, її настроїв, думок і почуттів.

Проблема виховання учнів засобами музики на засадах синтезу мистецтв у загальноосвітній школі лишається вивченою недостатньо й потребує додаткових наукових пошуків та експериментальної перевірки ефективності системи.

Список літератури:

1. Грица С. Фольклор у просторі та часі. Вибрані статті. – Тернопіль: «АСТОН», 2000. – 228 с.
2. Творча лабораторія вчителя музики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5643412/page:2/>.
3. Українська еліта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ebk.net.ua/Book/synopsis/ukrainska_elita/part2/046.htm.
4. Фольклор у системі музичного виховання молодших школярів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://armp.kgpa.km.ua/Files/APMP04/25.pdf>.

Поясик О.И.

Прикарпатский национальный университет имени Василия Стефаника

ВЛИЯНИЕ МУЗЫКИ НА РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ

Аннотация

Описаны особенности применения музыки в процессе формирования личности ученика. Установлено, что использование средств музыки имеет важное значение и эффект прежде всего в аспекте эстетического воспитания школьников не только на уроках музыкального искусства, но и вообще в учебном процессе и во внеурочное время. Использование народного наследия, в частности, музыкального фольклора может быть источником воспитания. Народное творчество формирует эстетическое сознание детей, ментальность. Отражая жизнь, музыка способна оказывать существенное влияние на весь духовный мир человека.

Ключевые слова: музыка, музыкальное искусство, музыкальный фольклор, ученики, творчество.

Poyasyk O.I.

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

INFLUENCE OF MUSIC ON THE DEVELOPMENT OF A JUNIOR HIGH SCHOOL STUDENT'S PERSONALITY

Summary

The article highlights peculiarities of the application of music in the process of formation of the student's personality. It has been found out that the use of musical instruments is of great importance as it effects primarily esthetic education of schoolchildren, not only during music art lessons but also in the educational process and in extra-curricular time. The use of folk heritage, in particular musical folklore, can be a source of education. Folk creativity forms of aesthetic consciousness of children and their mentality. Reflecting life, music is able to exert a significant influence on the entire spiritual world of a person.

Keywords: music, musical art, musical folklore, pupils, creativity.